

Petr Kubín

Rodina blahoslaveného Hroznaty : (příspěvek k česko-polským vztahům ve 12. století)

Średniowiecze Polskie i Powszechne 1, 86-106

1999

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Petr Kubín

Rodina blahoslaveného Hroznaty (Příspěvek k česko-polským vztahům ve 12. století)¹

Jednou z nejlépe pramenně dokumentovaných postav z přelomu české doby knížecí a královské je bl. Hroznata, velmož a řeholník, zakladatel premonstrátských klášterů v Teplé a Chotěšově². K jeho životu se dochovaly soudobé listiny zmíněných klášterů³ a především legenda sepsaná asi pětadvacet let po jeho smrti⁴. Předmětem historického zkoumání pak byla Hroznatovo osobnost nepřetržitě od doby humanistické až do současnosti⁵. V poslední době

¹ Úvodem chci poděkovat za přátelskou pomoc paní profesorce PhDr. Marii Bláhové, CSc. z Karlovy university v Praze, paní profesorce PhDr. Zdeňce Hledíkové, CSc. z téže instituce, panu doktoru Jerzy Rajmanovi z Vysoké školy pedagogické v Krakově a panu docentu PhDr. Josefu Zemličkovi, DrSc. z Historického ústavu Akademie věd ČR. Dále děkuji za přátelské přijetí klášteru premonstrátů v Teplé a klášteru premonstrátek na Zvěřinci.

² Hroznatův kult trval nepřetržitě od středověku, k oficiální beatifikaci však došlo až za papeže Lva XIII. v roce 1897. 9. ledna 1997 jej papež Jan Pavel II. prohlásil patronem nové plzeňské diecéze. Viz *Acta Apostolicae Sedis, commentarium officiale*, An. et vol. LXXXIX, 4. Iulii 1997, N. 7 (*Congregatio de cultu divino et disciplina sacramentorum*, Prot. 2269/96/L).

³ *Codex diplomaticus et epistolaris Bohemiae* (dále: CDB) I. Ed. G. Friedrich. Pragae 1904—1907, č. 358, 360—362, a CDB II (Ed. G. Friedrich. Pragae 1912), č. 26—27, 30, 133, 173, 304, 368, 386.

⁴ *Život bl. Hroznaty, Fontes rerum Bohemicarum* (dále: FRB). Ed. J. Emler. T. I. Pragae 1873, s. 369—383, přeložil J. Truhlář, nový český překlad A. Voves: *Život bratra Hroznaty*. Praha 1930, Třebíč 1993². Originální text z poloviny 13. století je součástí novodobého kodexu č. 7—b4, který je uložen v knihovně tepelského kláštera.

⁵ Základní literatura obl. Hroznatovi: G. B. Pontanus a Braitenberg: *Vita Hroznatae fundatoris monasterii Toeplensis in Bohaemia, hexametro carmine descripta*. Pragae 1586; S. Kohel: *Praemonstratensis Ordinis nonnullorum Patrum vitae ex variis authoribus collectae*. Lucae 1608; B. Balbin: *Syntagma historicum quo illustrissimae et pervetustae stirpis comitum de Guttenstein, origines memoriae continetur una cum vita b. Hroznatae ex eadem familia comitis*. Pragae 1665; *Acta sanctorum Julii*. T. 3. Antverpiae 1723, s. 793—810; H. Karlik: *Gründung der Praemonstratenser*

byla jistá pozornost věnována Hroznatovi i v polské historiografii⁶, přičemž krakovský badatel Jerzy Rajman otevřel téma česko-polských styků v Hroznatově rodině⁷.

Přestože ve srovnání s jinými velmoži 12. století je Hroznatův život relativně dobře doložen, jeho původ zůstává obestřena mlhou minulosti, neboť zde jsou prameny značně skoupé. Historikovi nezbyvá nic jiného než záhy postoupit na nejjisté pole hypotéz.

Legenda neuvádí ani datum narození, ani nejméně rodiče, pouze říká, že

Abtei Tepl. Leipzig—Meißen 1856; T ý ž: *Hroznata und die Praemonstratenser Abtei Tepl.* Pilsen 1870; I. van Spilbeek: *Vie du Bienheureux Hroznata, prince de Bohême.* Taminés 1897; *Pragensis confirmationis cultus ab immerabili tempore praestitit servo Dei Hroznatae ordinis canonicorum regularium Praemonstratensium Beato et Martyri nuncupato.* Romae 1897; I. Grüner: *Der selige Hroznata.* Warnsdorf 1898; F. Krásil: *Blahoslavený Hroznata. Jeho život a úcta v lidu českém.* Časopis katolického duchovenstva (dále: ČKD) 1898, 39, s. 129—146, 204—221; J. Sedláček: *Vyzdvížení ostatků bl. Hroznaty,* ČKD 1899, 40, s. 11—17, 98—108; B. Grabl: *Der selige Hroznata.* In: *Zum 700jährigen Todestage des seligen Hroznata des Gründers der Klöster Tepl und Chotieschau.* Marienbad 1917, s. 11—63; B. Brandl: *Geschichte der Seligsprechung des seligen Hroznata.* In: *Zum 700jährigen....*, s. 64—208; H. J. Dietl: *Der selige Hroznata.* tamtéž II. díl, s. 1—50; R. Langhamer: *Über den Gründer und die Gründung des Stiftes Tepl.* In: *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen* (dále: MVGDB) 1921, 59, s. 4—15; V. Novotný: *České dějiny* (dále: ČD) I/3, Praha 1928, passim zvl. s. 110—115; H. J. Tyl: *Kláster Teplá.* Plzeň 1947; T. Říha: *Svatý Norbert.* Řím 1971, kap. o bl. Hroznatovi s. 247—280; K. Haubertová: *O nejstarších tepelských listinách.* Plzeň 1981; J. Čechura: *Vývoj pozemkové držby kláštera v Teplé v době předhusitské.* *Minulosti Západočeského Kraje* (dále: MZK) 1988, 24, s. 205—225; Z. Řehák: *Blahoslavený Hroznata.* In: *Bohemia sancta. Životopisy českých světců a přátel Božích.* Praha 1990, s. 147—153; H. F. Janoušek: *Kláster Teplá, minulost — současnost.* Třebíč 1993; J. Čechura: *Das Stift Tepl in den Jahren 1193 bis 1650. Ein Abriss seiner Wirtschaftsgeschichte.* *Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien* 1994, 13, s. 9—24; K. Charvátová: *Vývoj osídlení na panství kláštera v Teplé ve 13. století.* *Historická geografie* 1995, 28, s. 71—88; E. Vlček: *Osudy českých patronů, bl. Hroznata, mučedník pro spravedlnost.* Praha 1995, s. 243—260; M. Hlinomaz: *Blahoslavený Hroznata Tepelský (Informace o patronu plzeňské diecéze).* MZK [v tisku]; J. Žemlička: *Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznaty Tepelského (Kotázce fyzické kontinuity české šlechty).* *Západočeský historický sborník* (dále: ZHS) 1998, 4 [v tisku]; P. Kubín: *Účast bl. Hroznaty na klížových výpravách a založení kláštera Teplá (Studie o životní etapě českého velmože na konci 12. století).* ZHS 1998, 4.

⁶ W. Iwańczak: *Hroznata — Moźnowładca, pielgrzym, fundator klasztoru.* In: *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym.* Red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz. Opole—Wrocław 1996, s. 355—362.

⁷ J. Rajman: *The Origins of the Polish Praemonstratensians Circary.* *Analecta Praemonstratensia* 1990, 66, fasc. 3—4, s. 203—219; T ý ž: *K dějinám česko-polských vztahů ve středověku (Šlechta a premonstráti ve 12. století).* *Mediaevalia Historica Bohemica* 1992, 2, s. 15—28; T ý ž: *Średniowieczne zapiski w nekrologu klasztoru norbertanek na Zwierzyńcu.* *Nasza Przeszłość* 1992, 77, s. 33—55; T ý ž: *Początki opactw norbertańskich w Strahowie i Brzesku.* *Nasza Przeszłość* 1992, 78, s. 5—26; T ý ž: *Klasztor norbertanek na Zwierzyńcu w wiekach średnich.* Kraków 1993; T ý ž: *Norbertanie polscy w XII wieku możni wobec ordinis novi.* *Spółczesność Polski średniowiecznej.* Zbiór studiów. T. 7. Red. S. K. Kuczyński. Warszawa 1996, s. 71—105.

Hroznata „de principum claro genere oriundus”⁸. K tomu dodává sám Hroznata ve svém testamentu: „Ego, Dei gratia de primatum Boemie clariori stemate descendentes.”⁹

Původně se za datum Hroznatova narození pokládal, podle tepelských análů, rok 1160¹⁰, poslední antropologický výzkum jeho tělesných ostatků posunul datum jeho narození až na přelom šedesátých a sedmdesátých let 12. století¹¹.

Zjistit, ze které rodiny Hroznata pocházel, je velice obtížné. Ve 12. století lze české šlechtické genealogie sledovat pouze hypoteticky už z toho důvodu, že se nedochovala z této doby takřka žádná erbovní znamení, která jsou obvykle jistým vodítkem pro příbuzenství. Erbovní znamení byla vnějším znakem šlechtictví, jenž se poprvé objevil v západní Evropě v polovině 12. století v souvislosti s křížovými výpravami jako bojové znamení rytíře. Později se stalo symbolem rodu a jeho majetku¹². Nejstarší stopy takového znaku v Čechách vedou právě k Hroznatům: k Hroznatovi Kadeřavému (na nedochované pečeti z roku 1189)¹³ a k našemu Hroznatovi (na pečeti z roku 1197)¹⁴. Hroznatův znak - troje jelení paroží používalo ve svém ve svém erbu několik západočeských šlechtických rodů, kteří považovali bl. Hroznata za svého předka. Tyto rody se nazývají souhrnně Hroznatovci. Na začátku jejich šlechtického rozrodu stojí Jětřich neboli Dětřich (*Theodoricus*) z Krašova, doložený jako svědek na královské listině pro tepelský klášter z 8. června 1232¹⁵. Jeho synem snad byl Jětřich z Krašovic, který je doložen na souboru plaských listin z 1. února 1252 a na dalších listinách z šedesátých až osmdesátých let¹⁶. Bratrem Jětřicha snad byl

⁸ *Život bl. Hroznaty*, FRB I, s. 369.

⁹ CDB I, č. 357.

¹⁰ *Annales monasterii Teplensis*. I. tom., fol. 4r. I. díl tepelských análů byl sepsán na počátku 17. století a obsahuje líčení o nejstarších dějinách kláštera spolu se životopisem zakladatele. Srv. F. Hoffmann: *Tepelské anály. Studie o rukopisech 1989/1990*, 27, s. 95—110. Rok narození Hroznaty cca 1160 uvádí ještě Z. Řehák: *Blahoslavený Hroznata. Bohemia sancta*. Praha 1990, s. 147.

¹¹ E. Vlček: *Osudy českých patronů*. Praha 1995, s. 255. Odhad věku byl proveden histologickou metodou podle Gustafsona v úpravě J. Kiliana na výbrusu dochovaných zubů.

¹² Základní údaje o heraldice: J. Krejčíková, T. Krejčík: *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*. Skriptum Filozofické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně 1987; M. Buben: *Encyklopedie heraldiky*. Praha 1994; I. Hlaváček, J. Kašpar, R. Nový: *Vademecum pomocných věd historických*. Jimočany 1997, heraldika s. 293—319.

¹³ CDB I, č. 323.

¹⁴ CDB I, č. 357.

¹⁵ CDB III (Ed. G. Friedrich. Pragae 1943), č. 20.

¹⁶ CDB IV (Ed. J. Šebánek, S. Dušková. Pragae 1962—1965), č. 233—236; V (Ed. J. Šebánek, S. Dušková, V. Vašků. Pragae 1974—1993), č. 386—387, 593; *Regesta Bohemiae et Moraviae* (dále: RBM) II (Ed. J. Emler. Pragae 1882), č. 1406; A. Sedláček: *Hrady, zámky a tvrze království českého XIII*. Praha 1937, s. 119 ztotožnil osobu Jětřicha z Krašova a z Krašovic pro rok 1232 i 1252. Vzhledem k přídomku z Krašovic na plaských listinách se domnívám, že jde spíše o různé osoby.

Sezema z Krašovic, zachycený jako svědek na listinách rovněž v šedesátých až osmdesátých letech 13. století¹⁷. Potomci těchto bratří se pak stali zakladateli rodů pánů z Vrtby, Krašova, Bělé, Gutštejna, Frumštejna a Pušperka. Všechny tyto hrady se, kromě Pušperka, který Hroznatovci koupili dodatečně, nalézají roztroušeně v oblasti na sever od Plzně¹⁸. Bohužel nevíme, kde je biologické pojitko mezi Hroznatou a Jetřichem z Krašova, existují o tom pouze hypotézy (viz níže). Také je možné, že biologické pojitko neexistuje, a že tyto rody pocházejí od Hroznatových ministeriálů zmíněných v jeho závěti z roku 1197¹⁹.

Zatímco nejstarší znaky české šlechty jsou jednoduché (růže, lev, svini hlava, zavínutá střela, zkřížené ostrve nebo hrábě aj.)²⁰, Hroznatovo troje jelení paroží je mezi nejstaršími erbovní znaky neobvykle složité. Podle tzv. Dalimilovy kroniky stál u zrodu českých šlechtických erbů většinou nějaký smělý čin, „Dalimilovy“ pověsti se však při srovnání se spolehlivými prameny ukázaly vesměs jako nepravdivé²¹. Vznik podoby erbů lze spíše spojovat s užitím obecně rozšířené symboliky tak oblíbené ve středověku. Zvířecí figury měly představovat vynikající vlastnosti jedince či rodu²². Konkrétně jelení paroží mohlo symbolizovat vznešenost, urozenost. Zajímavý je počet tří na Hroznatově pečeti. Číslo tři má v křesťanské symbolice význam dokonalosti a úplnosti, neboť vyjadřuje spojení začátku, středu a konce a poukazuje na ústřední tajemství víry - trojjednost Boží²³. Troje jelení paroží na pečeti tak koresponduje s invokací „In nomine sancte et individue Trinitatis“ objevující se na Hroznatově testamentu z roku 1197.

Nyní se vrátíme k Hroznatovu původu. Významný jezuitský učenec doby barokní Bohuslav Balbín položil počátek Hroznatova rodokmenu z otcovy strany až k rodu svaté Ludmily ze Pšova (Mělníka), skrze kterou měl Hroznata

¹⁷ CDB V, č. 559, 583, RBM II, č. 1298, 1312, 1316.

¹⁸ Srv. B. GraBl: *Der selige Hroznata...*, s. 13–17; A. Sedláček: *Českomoravská heraldika*. II. díl. Praha 1925, s. 46–47; T ý ž: *Hrady, zámky a tvrze království českého XIII*. Praha 1937, uvedené hrady; *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. Red. M. Bělohlávek: *Západní Čechy*. Praha 1985, uvedené hrady; *Ze všech větví rodu přežili nejdéle páni z Vrtby, jejichž poslední potomek a současně snad poslední Hroznatův příbuzný — konopišťský pán František Josef hrabě z Vrtby zemřel 27. srpna 1830 na zámku v Křimicích.*

¹⁹ CDB I, č. 357. Srv. J. Žemlička: *Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznaty Tepelského (K otázce fyzické kontinuity české šlechty)...*, s. 38.

²⁰ Srv. V. Novotný: *České dějiny 1/4 (Rozmach české moci za Přemysla Otakara II. (1253–1271))*. Praha 1937, s. 427–461; J. Žemlička: *Čechy v době knížecí (1034–1198)*. Praha 1997, s. 358–364.

²¹ M. Bláhová: *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila 3 — Historický komentář*. Praha 1995, s. 232–239.

²² Srv. J. Skutil: *Genealogické tradice šlechty v předhusitských Čechách a na Moravě*. *Folia Historica Bohemica* 1982, 4, s. 233–260, zde s. 235.

²³ *Lexikon der christlichen Ikonographie*. I, Hg. E. Kirschbaum. Freiburg i. Br. 1968, heslo *Drei*, sl. 524; J. Studený: *Křesťanské symboly*. Olomouc 1992, heslo *Tři* 313n.

být příbuzným i vládnoucího rodu Přemyslovců²⁴. Ludmila († 921) byla totiž manželkou prvního historicky doloženého Přemyslovce Bořivoje. Balbín přitom odkázal na dílo svého řádového spolubratra Alberta Chanovského (1581—1643), který napsal, že bl. Hroznata pocházel z rodu pánů z Gutštejna, jenž měl svůj počátek u sv. Ludmily²⁵. Podle Balbína se předkové pánů z Gutštejna nazývali „comites Melnicenses“²⁶. Za členy tohoto rodu považoval podle vývodů proslulého fabulátora českých dějin Václava Hájka²⁷ pražského probošta Marka (1068—1098, podle Balbína zemřel 1096), o kterém se sice zmiňuje Kosmas, aniž by ho však nějak zařadil do mělnického rodu, naopak podle něj byl „de gente Teutonica“²⁸. Dále měl být z tohoto rodu i probošt mělnické kapituly Hroznata, který je sice skutečně zachycen na listinách ze čtyřicátých let 12. století²⁹, ale bez jakékoli souvislosti, kromě stejného jména, s Hroznatou Tepelským. Podle Balbína a Hájka se tento probošt roku 1152 zúčastnil pouti do Jeruzaléma a měl (prý podle Veleslavínova kalendáře)³⁰ zemřít téhož roku dne 16. října³¹. Hroznatovým předkem měl být i mělnický kastelán Zvěst, který byl podle Vincenciova letopisu zabit u Milána roku 1158 (podle Balbína 1159)³². Balbín zmiňuje i domněnku (které sám příliš nevěřil) vysvětlující, proč páni z Mělníka přilnuli k jménu Hroznata: jméno bylo prý odvozeno od hroznů vína, jež se pěstovalo na mělnických svazích³³. Víno sem pak měla podle Hájka přinést kněžna Ludmila z Moravy roku 892³⁴. Pro tato údajná příbuzenská spojení, sestavená humanistickými a barokními historiky, však nejsou žádné důkazy.

Počátky tohoto Hroznatova rodokmenu, odvozeného od sv. Ludmily, vedou ke genealogiím polského rytíře Bartoloměje Paprockého z Hlohol z roku 1602. Paprocký však ztotožnil Hroznatu Tepelského s Hroznatou, který byl roku 1152

²⁴ B. Balbín: *Syntagma historicum quo illustrissimae et pervetustae stirpis comitum de Guttenstein origines et memoriae continetur una cum Vita b. Hroznatae ex eadem familia comitis*. Pragae 1665, tab. XIII.

²⁵ Tamtéž, s. 3—4; A. Chanovský: *Vestigium Bohemiae Piaae*. Pragae 1659, s. 63n.

²⁶ B. Balbín: *Syntagma historicum...*, s. 23 n.

²⁷ *Václava Hájka z Libočan Kronika česká* (dokončena roku 1539). Ed. V. Flajšhans. II. díl. Praha 1923, s. 360n. — rok 1066.

²⁸ *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*. Hg. von B. Bretholz. MGH SS nova series II, Berlin 1923, liber II., cap. XXVI, s. 118n.

²⁹ CDB I, č. 157 a 158.

³⁰ Daniel Adam z Veleslavína: *Kalendář Hystorycký*. Praha 1578, s. 296 — 16. říjen, však událost nezaznamenává.

³¹ B. Balbín: *Syntagma historicum...*, s. 2A; *Václava Hájka z Libočan Kronika česká*. Ed. V. Flajšhans. III. díl. Praha 1929, s. 183 — rok 1152. Za věrohodné pokládal ještě B. Grabl: *Der selige Hroznata...*, s. 13.

³² B. Balbín: *Syntagma historicum...*, Vincencius, FRB II, Ed. J. Emleer. Pragae 1874, s. 432.

³³ B. Balbín: *Syntagma historicum...*, s. 81.

³⁴ *Václava Hájka z Libočan Kronika česká*. Ed. V. Flajšhans. I. díl. Praha 1918, s. 345 — rok 892.

na pouti v Jeruzalémě³⁵. Přes Balbínovo „vylepšení“ v polovině 17. století dosáhl pak tento rodokmen „dokonalosti“ na začátku dalšího století v díle Johanna Hübnera, kde je uveden detailní, ovšem zcela nepodložený rodokmen pánů z Gutštejna, počínaje otcem sv. Ludmily, Slaviborem ze Pšova. Rod Gutštejnů měl vycházet z potomstva jeho syna Hauska a je doveden až do Hübnerovy současnosti³⁶. Tento rodokmen se kupodivu neocitl jen v tehdejší encyklopedii z roku 1735³⁷, ale ještě i v historickém životopise Hroznaty od tepelského kanovníka Hroznaty Dietla na počátku 20. století³⁸.

Dříve než přistoupím k pátrání po členech Hroznatovy rodiny, zmíním alespoň velmi stručně politickou a společenskou situaci v přemyslovském státě v době života bl. Hroznaty. Druhá polovina 12. století je charakterizována silnou závislostí Čech na římsko-německé říši. Kníže Vladislav II. (od roku 1158 jako král Vladislav I.) abdikoval v roce 1173 ve prospěch svého syna Bedřicha, císař Barbarossa však nástupnictví neuznal a Čechy udělil v léno Oldřichovi z jiné větve Přemyslovců. Oldřich pak okamžitě předal vládu svému bratru Soběslavovi II. Poslední čtvrtina 12. století pak probíhala ve znamení rozbrojů mezi Přemyslovci. Soběslav II. byl 27. ledna 1179 poražen Bedřichem v bitvě u Prahy za vydatné pomoci znojemského Přemyslovce Konráda Oty. Bedřich sice nastoupil na knížecí stolec, sám Konrád však z výhry nic nezískal, a proto v roce 1182 zosnoval proti Bedřichovy povstání, zmocnil se Prahy a ovládl celou zemi. Bedřich utekl se žalobou k císaři Friedrichovi Barbarossovi, který ochotně využil této nabídky k oslabení jednoty českého státu. Koncem léta pozval zneprátelená přemyslovská knížata a jejich velmože na soud do Řezna. Tam nechal přinést do jednací síně katovské sekery a vystrašené Čechy snadno rozsoudil tak, že Bedřichovi udělil Čechy a Konrádovi Moravu. Oba Přemyslovci se pak svěřeli až do roku 1186, kdy se dohodli na jistém modu vivendi. Atmosféra spolupráce vydržela nadále až do Bedřichovy smrti 25. března 1189, po které bez odporu nastoupil vládu nad celou zemí Konrád II. Ota. Ještě za vlády Bedřicha vstoupil do českých dějin ambiciózní pražský biskup Přemyslovec Jindřich Břetislav. V roce 1187 zažaloval Bedřicha u císaře a vymohl si na řezenském sněmu

³⁵ Bartoloměj Paprocký z Hlohov a z paprocké Vůle: *Diadochos id est successio jinak posloupnost knížat a králů českých, biskupů a arcibiskupů pražských a všech tří stavů slavného království českého, to jest panského, rytířského a městského*. Litomyšl 1602, O erbu a rodu panuw z Wrtby, s. 326.

³⁶ J. Hübner: *Genealogische Tabellen*. Teil III. Leipzig 1728, Tab. 979 a 980.

³⁷ *Großes vollständiges Universal Lexicon aller Wissenschaften und Künste*. Halle—Leipzig 1735, XI. Bd., sl. 1484—1485, heslo Guttenstein. Odkazuje na dílo G. Bucelina: *Germaniae Topo—Chrono—Stemmatographicae sacrae et profanae*. Pars III. Francofurti ad Moenum 1672, *Haereditarium augustissimae domus Austriae provinciarum nobilitas*, s. 69 (312), kde je však rod Gutštejnů veden až od Buriana, zemřelého roku 1462. Druhý odkaz na dílo *Souverainen von Europa*, s. 816 se mi nepodařilo identifikovat.

³⁸ H. Dietl: *Der selige Hroznata und die Anfänge der Abtei Tepl*. In: *Zum 700jährigen...*, II. Teil, s. 1—50, zde s. 9—11.

u Friedricha Barbarossy povýšení pražského biskupství na nezávislé říšské knížectví, které nepodléhalo moci českého panovníka. Když roku 1192 zemřel kníže Konrád Ota a na trůn nastoupil bratr Soběslava II. Václav, domluvil biskup u císaře Jindřicha VI. jeho svržení a zařídil (za slib šesti tisíc hřiven), aby Čechy a Moravu dostali v léno synové krále Vladislava Přemysla a Vladislav. Již příštího roku však obvinil Přemysla u císaře ze zrady. Kníže Přemysl se totiž tajně připojil k proticísařskému spolku dolnorýnských a severoněmeckých knížat. Velmoži, kteří napřed proklamativně slíbili věrnost Přemyslovi, přeběhli na podzim roku 1193 k biskupovi, když se s vojskem blížil ku Praze. Přemysl pak uprchnul za hranice země a jeho bratr Vladislav žil pod přímým dohledem Jindřicha Břetislava, který se stal českým knížetem. Ve svých rukou tak znovu spojil rozdělené Čechy, Moravu i pražské biskupství, ovšem za cenu dalšího prohloubení závislosti země na říši. Biskup vládl až do června 1197, kdy podlehl zhoubné nemoci. Velmoži pak uvedli na trůn Vladislava, jenž v ušlechtilém gestu předal vládu 6. prosince 1197 staršímu bratru Přemyslovi. Ten podruhé usedal na trůn v době, kdy se říše následkem podvojně volby římského krále po smrti Jindřicha VI. ocitla v období dlouhodobé nestability. Přemysl (Otakar) I. obratně využil příznivé mezinárodní politické situace k výraznému posílení nezávislosti a významu českého státu, což se navenek projevilo získáním dědičného královského titulu (1198, 1212).

V bouřlivých událostech druhé poloviny 12. století probíhala pozvolná změna staletého státního systému. Až do konce vlády krále Vladislava fungoval v Čechách v plném rozsahu tzv. státně autarkní model. V praxi to znamenalo, že veškerá výkonná, soudní i zákonodárná moc ve státě byla soustředěna do rukou panovníka. V té době se však začíná z benefičiární velmožské nobility, zcela závislé na vůli knížete, formovat dědičná pozemková šlechta jako společenská skupina osob se soukromým majetkem nezávislým na panovníkovi. V tomto procesu se významným přelomem stala tzv. statuta Konráda Oty z roku 1189, která potvrdila dědičnou držbu šlechtického majetku. Konstituování šlechty bylo ovšem dlouhodobou záležitostí, postupovalo jen pozvolna přes odpor panovníků a bylo dovršeno až v druhé polovině následujícího století. Mezi velmožské rody, které se pozvolna měnily ve šlechtické, patřila i rodina bl. Hroznaty³⁹.

Na tomto místě přistoupím k pátrání po jejich členech, přičemž výchozím bodem budou pramenné údaje a pak přejdu k hypotézám, jež se v současnosti objevily ve studiích Josefa Žemličky. Ten se pokusil identifikovat osoby

³⁹ Srv. především V. Novotný: *České dějiny 1/2 (Od Břetislava I. do Přemysla I.)*. Praha 1913; T ý ž: *České dějiny 1/3 (Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. 1197—1253)*. Praha 1928; R. Nový: *Přemyslovský stát 11. a 12. století*. Praha 1972; J. Žemlička: *Přemysl Otakar I. (Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu)*. Praha 1990; T ý ž: *Čechy v době knížecí (1034—1198)*. Praha 1997.

skrývající se za jmény roztroušenými v listinách 12. století⁴⁰. Většinu členů Hroznatovy nejbližší rodiny známe jménem. S největší pravděpodobností byl Hroznatovým otcem velmož Sezema, který zahynul, podle Jarlochovy kroniky z počátku 13. století, v bitvě u Loděnic na Berounsku 23. ledna 1179⁴¹. Dokazují to Jarlochova slova „Zezema comes, pater domini Hroznatae“ a záznam v chotěšovském nekrologiu z roku 1489, že „pater fundatoris nostri Sezema obiit“ 22. ledna, zmýlený o jediný den⁴². Hroznatovým bratrem byl zřejmě Arnošt, který je zmiňován spolu s Hroznatou ve společnosti ostatních velmožů na sadském kolokviu v roce 1189 — „Groznata filius Cezeme et frater eius Ernestus“⁴³. „Ernust Zezeniz“ je dále zachycen ještě na listině z let 1195—1197⁴⁴. V Hroznatově testamentu z března 1197 již není zmiňován. Zato jsou v něm zmíněny obě Hroznatovy sestry — nejmenovaná Vojslava (jméno známe z legendy) a Judita. Zatímco první byla v té době provdána v Polsku („soror mea, que est in Polonia“), druhá žila neprovdaná na tepelských klášterních statcích („Judite alteri sorori, usque ad finem vite sue de hiis bonis, que ecclesie contuli, abbas Teplensis necessaria provideat“). Hroznatovu matku Dobroslavu jmenují poprvé až tepelské anály z počátku 17. století. Balbín ji považoval za členku starobylého rodu Černínů⁴⁵, jejichž první historicky doložitelný člen se objevuje v družině Přemysla Otakara I. v roce 1197⁴⁶. Balbín tak učinil s poukazem na chotěšovské nekrologium, kde je k 22. srpnu uveden záznam o smrti Hroznatova strýce Jindřicha spolu se záznamem o smrti Černína z Chudenic a obě osoby ztotožnil. Ačkoliv ztotožnění není možné, nebo mezi oběma záznamy je tečka („Obiit Dnus Henricus avunculus fundatoris. Czernin de Chudienicz“)⁴⁷, je nápadné, že se v chotěšovském nekrologiu objevuje nezvykle velký počet členů rodiny Černínů (celkem 18 údajů). Za předky Černínů se považují Drslavici, jejichž majetek byl rozptýlen v západních Čechách. Rod pojmenoval až Palacký

⁴⁰ J. Žemlička: *Kastelán Blah a jeho rod (Příběh velmožské rodiny z Litoměřicka)*. Muzejní a vlastivědná práce 35 — *Časopis společnosti přátel starožitnosti* 105; 1997, 4, s. 193—207; T ý ž: *Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznaty Tepelského (K otázce fyzické kontinuity české šlechty)*. ZHS 1998, 4; T ý ž: *Dvacet pánů české země (K vymezení panujících rodu v 11. a 12. století)*. *Časopis Matice moravské* [v tisku]; T ý ž: *Hereditates, que vulgariter claske vocantur (Ještě k otázce kladských dědin)*. In: *Shorník k jubileu P. Spunara* [v tisku]. Za laskavé zapůjčení dosud netištěných studií děkuji panu docentu Žemličkovi.

⁴¹ Jarloch, FRB II, s. 474; ČD I/2, s. 1115.

⁴² *Rukopis XIII. G. 20*, fol. 8v, Národní knihovna v Praze.

⁴³ CDB I, č. 123. O sadském kolokviu ČD I/2, s. 1115n.

⁴⁴ CDB I, č. 323, 356. Možná také č. 300 a 336 (Ernest).

⁴⁵ B. Balbin: *Miscellanea historica regni Bohemiae decadis I.*, lib. IV — *hagiographicus seu Bohemia sancta*. Pragae 1682, s. 56.

⁴⁶ Srv. Z. Kalista: *Královský komoří Černín 1197—1212*. *Časopis Společnosti přátel starožitnosti* (dále: ČSPS) 1928, 36, s. 49—61.

⁴⁷ *Das älteste Totenbuch des Prämonstratenser Chorfrauenstiftes Chotieschau (1200—1640)*. Ed. B. Graßl, *Analecta Praemonstratensia* (dále: AP) 1931, 7, příloha, s. 28.

podle plzeňského kastelána Drslava (1160—1167)⁴⁸. Podle J. Žemličky je pravděpodobné, že Sezema, který byl komorníkem královny Judity kolem roku 1170 a Sezema hradecký správce v Plzni v letech 1175—1177 a Sezema roku 1177 kastelán v Bilině jsou osoby totožné s otcem Hroznaty⁴⁹. Pak je nasnadě, že jeho manželkou mohla být členka rodu Drslaviců, jejichž majetek se nacházel v okolí Plzně a tudíž, že se i Balbín opíral o věrohodnou rodovou tradici. Podle Žemličkova výkladu byl Hroznatův otec roku 1165 jako komorník královny Judity pověřen diplomatickou misí do Byzance, při níž doprovázel vnučku krále Vladislava jako nevěstu císařova synovce⁵⁰. „Et pro tantis laboribus in maximam tam regis quam reginae gratiam recipitur“⁵¹, zřejmě v podobě plzeňského kastelánství. Sezema pojmenoval (z vděčnosti?) svou druhou dceru po královně. Po sesazení rodiny krále Vladislava z českého trůnu a nástupu Soběslava II. v roce 1173 se zpočátku Sezemovo postavení v Plzni nezměnilo, avšak v okamžiku, kdy Soběslav pojal nedůvěru ke svému okolí vedoucí až k smrti jeho bratra Oldřicha ve vězení, vyměnil Soběslav na počátku roku 1177 Sezemův plzeňský úřad za méně významnou Bilinu. Ještě v únoru je doložen Zezema v Plzni, ale již 12. března je doložen v Bilině, zatímco v Plzni je jakýsi „Suda“⁵². V listině z roku 1175 je uváděn „Zezema prefectus de Plizen cum filio suo Zezema“⁵³, což zřejmě znamená, že Hroznata Tepelský měl ještě staršího bratra Sezemu. Tím mohl být podle Žemličky Sezema svědčící na listinách v letech 1174—1178 a současně číšník („pincerna“) Sezema z roku 1187⁵⁴. Otec bl. Hroznaty Sezema padl v bitvě u Loděnic mezi Soběslavem II. a Vladislavovým synem Bedřichem. I když to kronikář (Jarloch) vysloveně neříká, je třeba Sezemovo místo logicky hledat ve vojsku Bedřicha, jehož otci Sezema sloužil⁵⁵.

Další Hroznatovy příbuzné lze nalézt na Litoměřicku. Majetek bl. Hroznaty v této oblasti těsně sousedil s majetkem Hroznaty z Peruce zvaného Kadeřavý („Crispus“) a jeho bratra Měška z Peruce, z čehož lze usoudit, že mohli být

⁴⁸ F. Palacký: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě I.* (vyd. Praha 1939), s. 688; M. Kolář: *Rozrod Drslavicův*. Památky archaeologické a mistopismě 1868/1869, 8, sl. 81—94; ČD 1/4, s. 440—442; Z. Kalista: *Královský komoří Čemín...: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV. Red. M. Bělohlávek..., s. 9n.

⁴⁹ CDB I, č. 251 *Zezema camerarius regine Boemorum*, č. 278 *Zezema prefectus de Plizen cum filio suo Zezema*, č. 279 *Zezema castelano de Pilzen*, č. 280 *Sezema comes de Bilina*.

⁵⁰ Vincentius, FRB II, s. 458; CDB I, č. 251 (cca 1170 — *Zezema camerarius regine Boemorum*); ČD 1/2, s. 942n; J. Žemlička: *Čechy v době knížecí (1034—1198)*..., s. 261.

⁵¹ Vincentius, tamtéž.

⁵² CDB I, č. 278—280. O smrti Oldřicha J. Žemlička: *Čechy v době knížecí (1034—1198)*..., s. 314.

⁵³ CDB I, č. 278.

⁵⁴ CDB I, č. 285, 288, 317, 406; J. Žemlička: *Rod, rodina a příbuzenstvo*..., s. 11—14.

⁵⁵ J. Žemlička: *Rod, rodina a příbuzenstvo*..., s. 11.

rodově spříznění⁵⁶. Hroznata z Peruce byl významnou osobou na knížecím dvoře osmdesátých let, kde zastával úřad komorníka („camerarius”)⁵⁷. „Pro anima sua suorumque predecessorum” odkázal Hroznata Kadeřavý po smrti své a manželky veškerý svůj rozsáhlý majetek, s výjimkou dvou vsí, rytířskému řádu johanitů „ad serviendum pauperibus et infirmis”, což stvrdil kníže Konrád Ota zvláštní listinou na kolokviu v Sadské roku 1189⁵⁸.

Podle výkladu J. Žemličky se zdá pravděpodobné, že bratři z Peruce byli syny kladského kastelána Hroznaty (doložen r. 1169)⁵⁹, který byl zároveň strýcem Hroznaty Tepelského. Při jejich identifikaci vycházel Žemlička z kontaktů kladského kastelána do Polska — syn Měšek (!) a sňatku sestry bl. Hroznaty do Krakova. Podrobněji o tom bude řečeno níže⁶⁰. Kladský kastelán Hroznata mohl být oním Hroznatou, o kterém Vincentius k roku 1152 píše, že putoval do Svaté země s dary po zemřelém olomouckém biskupovi Jindřichu Zdíkovci⁶¹.

Ačkoliv genealogické konstrukce J. Žemličky zůstávají plně na poli hypotéz, a jinak tomu za současného stavu pramenů ani nemůže být, působí zajímavě a přesvědčivě. V současnosti jsou asi nejpravděpodobnějším řešením Hroznatova původu. Podle tohoto řešení měl tedy bl. Hroznata celkem čtyři sourozence. Nejstarší byl Sezema, který zemřel někdy po roce 1187, kdy se naposled objevuje v listinách jako „pincerna”⁶². Pak následovaly sestry Vojslava s Juditou, dále sám Hroznata a nejmladší byl bratr Arnošt. Mezi sourozenci byl asi značný časový odstup, snad pocházeli i z jiné matky. O tom by svědčilo Vojslavino radostné zvolání, že vidí jediného bratra živého, když se Hroznata zachránil jako chlapec z vln Visly⁶³.

Synem Arnošta mohl být „Grozna filius Ernesti”, uváděný roku 1230⁶⁴. Podle M. Bělohlávky byl synem Arnošta Jetřich z Krašova, praotec rodů trojího jeleního paroží a tedy zde je ono biologické pojítka mezi Hroznatou a Hroznatovci⁶⁵. Pro tuto hypotézu však nejsou žádné podklady. Pravděpodobnější řešení nastínil J. Žemlička, když za společného předka těchto rodů považuje spíše

⁵⁶ J. T o m a s: *Počátky Litoměřic II/1*. Ústecký sborník historický 1983, s. 59—108, zde s. 32; J. Ž e m l i č k a: *Vývoj osídlení dolního Poohrří a Českého středohoří do 14. století*. Praha 1980, s. 98.

⁵⁷ CDB I, č. 300—301, 304—305, 308—309, 404, 310, 320, 323, 409.

⁵⁸ CDB I, č. 323, srv. č. 320.

⁵⁹ *Grozna castellanus de Cladzko* CDB I, č. 246—247.

⁶⁰ J. Ž e m l i č k a: *Rod, rodina a příbuzenstvo...*, s. 17—22.

⁶¹ Vincentius, FRB II, s. 420.

⁶² CDB I, č. 317, srv. také falsum č. 406.

⁶³ Srv. *Život bl. Hroznaty*, FRB I, s. 379 — *quantum tripudium soror de fratre unico redivivo habuerit illa vice...*

⁶⁴ CDB II, č. 342. Srv. K. H a u b e r t o v á: *O nejstarších tepelských listinách*. Plzeň 1981, s. 3; J. Ž e m l i č k a: *Rod, rodina a příbuzenstvo...*, s. 32.

⁶⁵ Uvádí rodokmen Hroznatovců in: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. IV..., s. 411.

staršího bratra Hroznaty Sezemu, o čemž by svědčilo i jméno Sezema zastoupené v těchto rodech⁶⁶.

Hroznatův otec Sezema zemřel v bitvě u Loděnic 23. ledna 1179, když Hroznatovi bylo asi deset let. Po otcově smrti byl Hroznata svěřen do výchovy své sestry Vojslavy, která byla provdána v Krakově: „In Cracovia soror Hroznate urbis eiusdem prefecto quondam matrimoniali copula iuncta fuit. Ubi Hroznata sororem secutus factus iam bone indolis adolescens”...⁶⁷ Pokud nebudeme považovat za topos obrat legendy, že Hroznata byl „litterarum sciencia preditus”⁶⁸. Lze předpokládat, že mohl v Krakově nějakým způsobem participovat na výuce v katedrální škole, která zde existovala od vzniku biskupství v roce 1000⁶⁹. Svědčil by o tom i jeho nezvykle pozitivní vztah k listinám⁷⁰.

Legenda vypráví, že Hroznata v Krakově „cum suis coetaneis super fluvium Wislam ludens absorbetur ab unda, in quo ab hora diei tertia, donec advesperasceret, iam quasi mortuus occultatur”. Přestože byl pod vodou celý den a teprve večer jakýsi dobrý plavec „Hroznatam capillo capitis secum trahens de aqua”, Hroznata zůstal naživu. Vyprávěl, že „qualiter quedam domina mire pulchritudinis forma predata virginali, manus super verticem ipsius interim, quamdiu erat in aqua diucus tenuisset, que non sinebat ipsum undis involui”. Touto ženou nebyl, podle Hroznaty, nikdo jiný než Panna Maria.

Tento zázrak navazuje na první zázraky svědčící o Hroznatově mimořádné nebeské ochraně (Hroznata se narodil mrtvý, ale byl zázračně oživen; pod koly rychlého vozu se Hroznatovi nic nestalo). Hroznata od té doby „concepit in animo beate virgini, liberatrici sue, prestare obsequium, quod postea se et omnia sua tradens devotus implevit”⁷¹. Tady je nutno, podle legendisty, hledat začátek Hroznatova pozdějšího zasvěcení se Bohu v řeholním životě.

Velmi obtížné je zjistit kdo byl Vojslavin polský manžel, označovaný v legendě jako „Cracoviensis urbis prefectus”. Balbín píše, že Vojslavin manžel je v legendě nesprávně jmenován městským prefektem, neboť jiné prameny ho nazývají krakovským vévodou jménem Ota. Protože ho však soudobé polské

⁶⁶ J. Žemlička: *Rod, rodina a příbuzenstvo...*, s. 33.

⁶⁷ *Život bl. Hroznaty*, FRB I, s. 379.

⁶⁸ Tamtéž, s. 369.

⁶⁹ O krakovské katedrální škole srv. A. Karbowski: *Szkoła katedralna krakowska w wiekach średnich*. Muzeum. Czasopismo wydawane przez Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych we Lwowie 1898, 14, s. 238–245, 327–336, 623–639, 790–798, 833–847; K. Stopka: *Szkoły katedralne metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu. Studia nad kształceniem kleru polskiego w wiekach średnich*. Kraków 1994.

⁷⁰ Bl. Hroznata je prvním známým světským velmožem v Čechách, který vydával listiny.

⁷¹ *Život bl. Hroznaty*, FRB I, s. 379.

prameny blíže neidentifikují, domnívá se, že jde o syna knížete Měška, kterého ve své *Historii Polonorum* zmiňuje polský humanistický spisovatel Martin Cromerus⁷². Ten ve svém díle z roku 1568, skutečně zmiňuje Miecislava a jeho syna Otu, ale ne Vojslava⁷³.

Také tepelská historiografie z počátku našeho století (Graßl)⁷⁴ ztotožňuje Vojslavina manžela s Otou, synem piastovského knížete Měška Starého, který zemřel roku 1202. Odkazuje přitom na dílo jiného polského humanisty Jana Pistoria Nidana z roku 1582, kde jsou genealogické tabulky Měškova rodu. Podle Pistoria měl Oto zemřít brzy po svém otci Vojslava však ani v Pistoriových genealogiích zmíněna není⁷⁵.

Ve skutečnosti však Oto nebyl synem knížete Měška Starého, ale jeho vnukem. Narodil se až okolo roku 1191 a tak sotva mohl být manželem Vojslavy. Jeho otec Odon, Měškův syn, zemřel roku již 1194 — nepřichází tedy rovněž v úvahu, neboť Vojslava byla vdaná ještě roku 1197⁷⁶.

Na tomto místě je nutné alespoň stručně charakterizovat politickou situaci na Krakovsku na přelomu 12. a 13. století. Když roku 1173 zemřel krakovský kníže Boleslav Kadeřavý, ovládl Krakov jeho bratr velkopolský kníže Měšek Starý a spojil tak dočasně ve svých rukou Velkopolsko s Malopolskem. Už za čtyři roky byl však vyhnán krakovskými velmoži, kteří dosadili na trůn jeho nejmladšího bratra sandoměřského knížete Kazimíra Spravedlivého. Ten v roce 1194 nečekaně zemřel a zanechal po sobě dva syny. Regentská vláda nad Krakovskem byla sice svěřena vdově Heleně dokud její starší syn Lešek Bílý nedospěje, faktická vláda však byla v rukou krakovského vojvody Mikuláše a biskupa Peřky. Z toho důvodu Helena uzavřela smlouvu s velkopolským knížetem Měškem Starým a za slibu, že Lešek bude jeho nástupcem, umožnila Měškovi návrat do Krakova kolem roku 1198. O čtyři roky později Měšek (mezitím byl asi r. 1201 ještě jednou z Krakova vyhnán a zase se vrátil) zemřel a vlády nad Krakovem se ujal jeho syn Vladislav Hůlkonohý, zatímco Lešek Bílý se musel spokojit se Sandoměřskem. Avšak už roku 1206 byl Vladislav vyhnán a Lešek usedl na krakovský trůn⁷⁷.

Při hledání Vojslavina muže se nebudu, jako Balbin, orientovat na knížecí rodinu, nýbrž se přidržím obratu legendy „urbis prefectus“. Ten lze, vzhledem

⁷² B. Balbin: *Syntagma historicum...*, s. 85.

⁷³ M. Cromerus: *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX*. Basileae 1568, s. 102—111.

⁷⁴ B. Graßl: *Der selige Hrozната...*, s. 18.

⁷⁵ J. P. Nidanus: *Polonicae Historiae Corpus*. III. tomus. Basileae 1582, s. 150.

⁷⁶ O. Balzer: *Genealogia Piastów*. Kraków 1895, s. 6, tab. IV.

⁷⁷ R. Grodecki, S. Zachorowski, J. Dąbrowski: *Dzieje Polski średniowiecznej*. I. 1: (do 1333 r.). Kraków 1995 (według wyd. z 1926 r. opracował J. Wyrozumski); J. Vitoň: *Úvod do dějin a kultury Polska I (do roku 1815)*. Skriptum Filozofické fakulty University Karlovy. Praha 1995; M. Przybył: *Władcy i państwo Piastów*. Poznań 1998, s. 11—70.

k tomu, že Krakov byl jako město vysazen na magdeburském právu až roku 1257 knížetem Boleslavem Stydlivým⁷⁸, interpretovat jako vysokého knížecího úředníka, nejspíše kastelána nebo vojvodu⁷⁹. Hledání je však nesmírně ztíženo skutečností, že pro konec 12. století kromě několika málo listin máme k dispozici jediný současný polský pramen — kroniku krakovského biskupa místra Vincenta Kadlubka, jehož vypravování je dovedeno do roku 1202. Kronika se přitom přímo o Vojslavě nezmiňuje, a tak musíme hledat mezi knížecími úředníky — potencionálními manžely, kteří v kronice vystupují.

Nejvyšším úředníkem byl vojvoda („comes palatinus“), kterým byl na konci 12. století již zmíněný Mikuláš⁸⁰. Podle některých historiků pocházel ze šlechtického rodu Lisů a byl bratrem biskupa Pelky, podle jiných z rodu Gryfitů. Úřad palatina zastával Mikuláš pravděpodobně už od roku 1177 a účastnil se asi vyhnání Měška Starého z Krakova. V roce 1191 pomohl Kazimíru Spravedlivému potlačit povstání krakovských velmožů. Nejdůležitější role mu připadla po smrti Kazimíra, kdy dosazoval a sesazoval knížata z krakovského trůnu podle své vůle. Oficiálně podporoval dědičnost krakovského trůnu v Kazimírově linii ve prospěch jeho syna Leška Bílého, de facto v té době řídil spolu s biskupem Krakovsko sám. Ani v době Měškova návratu na trůn (1198) nebyl zcela odsunut a zřejmě dosáhl jeho opětovného vyhnání. Při Měškově posledním návratu do Krakova se dokázal s knížetem usmířit a po Měškově smrti roku 1202 prosadil na krakovský trůn Měškova syna Vladislava Hůlkonohého proti Leškovi Bílému. Lešek se v Krakově se nakonec ujal moci až po Mikulášově smrti⁸¹.

Smrt vojvody Mikuláše se bez přímé opory v pramenech tradičně datuje k roku 1202⁸², Jan Długosz řadí Mikulášovu smrt až k roku 1206, ovšem také bez bližšího zdůvodnění⁸³. V poslední době je však datum 1206 považováno za

⁷⁸ J. Wyrozumski: *Dzieje Krakowa*. T. 1. Kraków 1992, s. 153–174. Lokační listina editována in: *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa*. Ed. F. Piekosiński. Kraków 1879, Nr. 1.

⁷⁹ Srv. J. Rajman: *K dějinám česko-polských vztahů ve středověku (Šlechta a premonstráti ve 12. století)*. MHB 1992, 2, s. 15–28, zde s. 21.

⁸⁰ *Urzednicy malopolscy XII–XV wieku*. Red. A. Gąsiorowski. Wrocław—Warszawa—Kraków 1990, s. 120.

⁸¹ J. Wyrozumski: *Mikołaj*. In: *Polski słownik biograficzny* (dále: PSB) (1976), 21, s. 80–82.

⁸² Datum uváděno na základě údajů *Kroniky velkopolské z přelomu 13. a 14. století*, (*Monumenta Poloniae historica* [dále: MPH] *series nova* VIII. Ed. B. Kūrbis. Warszawa 1970, s. 78 — *mortuo itaque Nicolao castellano comite Cracoviensium*, uvedeno po smrti Měška Starého r. 1202). Srv. J. Wyrozumski: *Mikołaj...*, s. 80–82.

⁸³ MPH IV, *Excerpta Ioannis Dlugossii e fontibus incertis*. Ed. W. Kętrzyński..., s. 7–15, zde s. 9 — *1206 Nicolaus palatinus Cracoviensis, frater domini Fulconis episcopi obiit*.

pravděpodobnější⁸⁴. Obojí datum koresponduje s dobou návratu Vojslavy do Čech, která se podle Hroznatovy Vity „procedente tempore defuncto marito ipsa in viduitate permansit, et ... in bonis fraternis Chotessowiz se recepit”⁸⁵, problém je však v tom, že nevíme nic bližšího o Mikulášově rodině, včetně jeho manželky. Ve spojitosti s Vojslavou není Mikuláš nikdy uváděn.

Ztotožnění Vojslavina muže s vojvodou Mikulášem především odporuje fakt, že Kadhubek použil pozdější termín Vity *urbis prefectus* (nebo u Kadhubka také „Cracoviensis praeses”)⁸⁶ pro jiného, nejmenovaného muže, který byl naopak Mikulášovým protivníkem. Kadhubek ho líčí v černých barvách jako vůdce povstání proti knížeti Kazimíru Spravedlivému ve spojení s velkopolským knížetem Měškem Starým. Část krakovských velmožů v roce 1191 nesouhlasila s Kazimírovou proruskou politikou, využila tedy nepřítomnosti Kazimíra a vojvody Mikuláše, kteří právě dleli na Rusi a povolali na krakovský trůn Měška Starého. Kazimír s Mikulášem se však urychleně vrátili a s pomocí ruských oddílů povstání snadno potlačili. Vůdce povstání byl chycen a poslán do vyhnanství do Ruska nebo do Uher. Jméno vůdce povstání je známo z análů Traských a krakovských z poloviny 14. století⁸⁷, z kronik slezských z 2. poloviny 14. století⁸⁸ a z kroniky Jana Długosze⁸⁹. Jmenoval se Henryk Kietlicz a jeho postavení v úřednické hierarchii tehdejšího Krakova je dnes definováno jako kastelán⁹⁰. Ten byl na konci 12. století po vojvodovi nejvyšším knížecím úředníkem, během 13. století se jejich pořadí vyměnilo. Henryk Kietlicz je dosti tajemná postava, o které jsme informováni právě jen v souvislosti s neúspěšným povstáním proti Kazimírovi Spravedlivému. Podle studií Janusze Bieniaka o politických elitách v Polsku 12. století byl Henryk Kietlicz krakovským kastelánem už za první seniorátní vlády Měška Starého v Krakově v letech 1173—1177, přičemž kníže se zdržoval ve Hnězdně a Krakovsko řídil právě

⁸⁴ B. Śliwiński: *W sprawie pochodzenia Mistrza Wincentego*. *Studia Źródłoznawcze* 1979, 24, s. 167—172, zde s. 167, pozn. 6; G. Labuda: *Zaginiona kronika z pierwszej połowy XIII wieku w rocznikach Królestwa Polskiego Jana Długosza. Próba rekonstrukcji*. Poznań 1983, s. 38; B. Śliwiński: *Ród Lisów. Problem pochodzenia wojewody krakowskiego Mikolaja i biskupa krakowskiego Pelki*. In: *Genealogia. Studia nad wspólnotami krewniczymi i terytorialnymi w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*. Red. J. Hertl, J. Wroniszewski. Toruń 1987, s. 35; M. Przybył: *Władysław Laskonogi...*, s. 59.

⁸⁵ *Život bl. Hroznaty*, FRB I, s. 379 n.

⁸⁶ *Kadhubek*, MPH series nova IX. Ed. M. Plezia. Kraków 1994, s. 160—162.

⁸⁷ *Rocznik Traski a krakowski*, MPH II. Ed. A. Bielowski. Lwów—Kraków 1872, s. 835.

⁸⁸ *Kronika książąt polskich*, MPH III. Ed. Z. Węclewski, s. 480, 483; *Kronika Polska*, MPH III. Ed. L. Čwikliński, s. 635, 638.

⁸⁹ *Jana Długosza Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*. Księga 5—6. Warszawa 1973, s. 187—190.

⁹⁰ *Urzednicy malopolscy XII—XV wieku...*, s. 59.

prostřednictvím svého kastelána⁹¹. Je pravděpodobné, že Henryk byl příbuzným stejnojmenného hnězdenského arcibiskupa, který později proslul v boji za emancipaci církve s velkopolským knížetem Vladislavem Hůlkonohým⁹². Jejich příbuzenství nasvědčuje i okolnost, že arcibiskup dosedl na hnězdenský trůn v březnu 1199 za vlády velkopolského knížete Měška Starého, kterého podporoval krakovský kastelán. Podle některých polských historiků byl krakovský kastelán přímo otcem hnězdenského arcibiskupa, což však z pramenů přímo nevyplývá⁹³.

Existují ovšem indicie pro to, že krakovský kastelán Henryk Kietlicz byl manželem Hroznatovy sestry Vojslavy. V roce 1203 se objevuje pod českou podobou jména „Jindrich Ketlich“ (*sic!*) jako svědek na listině slezského knížete Jindřicha Bradatého pro klášter v Třebnici⁹⁴. Především však nejstarší falza pro kladrubský klášter (kolem údajné zakládací listiny hlásící se k roku 1115), která podle diplomatických rozborů pochází z přelomu 12. a 13. století, jmenují Jindřicha Ketlicha s tím, že prodal klášteru ves Tuřany u Slaného⁹⁵. Z listiny

⁹¹ J. Bierniak: *Polska elita polityczna XII wieku* (Część I. *Tło działalności*). In: *Spoleczeństwo Polski średniowiecznej*. II. Red. S. K. Kuczyński. Warszawa 1982, s. 11–61, zde s. 26–28. Bierniak vychází z údajů Kadlubkovy kroniky a ztotožňuje zde jmenovaného *presidem provincie* s Henrykem Kietliczem. Srv. *Kadlubek*, MPH s. n. XI, s. 135.

⁹² F. Kryszak: *Wielki reformator na stolicy gnieźnieńskiej — arcybiskup Henryk Kietlicz*. *Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej* 1960, 15, nr 6, s. 306–318, zde s. 307. O příbuzenství naopak nehovoří autor doposud jediné monografie o hnězdenském arcibiskupovi J. Umiński: *Henryk arcybiskup gnieźnieński zwany Kietliczem (1199–1219)*. Lublin 1926 (recenze R. Grodecki: *O charakterystyce Kietlicza*. *Kwartalnik Historyczny* 1930, 44, 2, s. 21–43) ani *Polski słownik biograficzny...*, 9, s. 415–417, heslo *Henryk zwany Kietlicz* (Kazimierz Tymieniecki).

⁹³ S. Smolka: *Mieszko Stary i jego wiek*. Warszawa 1881, s. 356–358, 401; *Chronica Polonorum magistri Vincentii dicti Kadlubek*. MPH s. n. XI. Ed. M. Plezia. Kraków 1994, s. 160, pozn. 16,6.

⁹⁴ *Codex diplomaticus Silesiae I*. Ed. K. Maleczyński. Wrocław 1956, č. 103, s. 258.

⁹⁵ CDB I, č. 390, 405. Friedrich listiny v CDB označuje za falza 13. století, V. Novotný, V. Hrubý a Z. Fiala je datovali do počátku 13. století, S. Dušková a R. Nový naopak už do konce 12. století. Srv. V. Novotný: *Začátky kláštera kladrubského a jeho nejstarší listiny*. In: *Rozprawy České akademie věd a umění*. třída I, č. 79. Praha 1932; V. Hrubý: *Tři studie k české diplomacie*. Brno 1936, s. 86–105; S. Dušková: *Studie k českému diplomatáři: Listiny kladrubské*. *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university (dále: SPFFBU)* 1953, 2 (2–4), s. 285–307, zde s. 298; Z. Fiala: *O pražském názvosloví a jeho významu ve vyprávěcích diplomatických pramenech 12. a 13. století až do založení Starého Města pražského*. In: *Sborník prací in memoriam prof. dr. Václava Husy*. Praha 1966, s. 35–62; R. Nový: *Diplomatické poznámky k donačním listinám českých klášterů a kapitul do konce 12. století*. *Studia Mediaevalia Pragensia* 1991, 2, s. 125–146, zde s. 137n. Srv. také J. Prážák: *Ke kritice českých aktů 12. století*. *Sborník archivních prací* 1958, 8/1, s. 130–153; Z. Fiala: *Kotázce funkce našich listin do 12. století*. SPFFBU 1960, 9, s. 5–29, zde s. 8; E. Kubů: *Pozemková držba kláštera kladrubského v době předhusitské (do r. 1420)*. *Historická geografie* 1979, 18, s. 205–232, zde s. 206. Zpráva o Kietliczovi se sice hlásí k době knížete Soběslava I., tedy do let 1125–1140 nebo Soběslava II. (1173–79) — *sub tempore ducis Zobelzai*, to však ve zfalšované listině není podle mého názoru relevantní.

krále Václava I. z 13. prosince 1233 víme, že král daroval kladrubskému klášteru „predium in villa Turan cuiusdam heredis, pertinentis ad Cladsko“⁹⁶. J. Žemlička přišel v současnosti s hypotézou, že kladské dědiny objevující se v českých listinách v letech 1233—1240 mají přímou souvislost s hradem Kladsko⁹⁷. Podle Žemličky měl hypotetický strýc bl. Hroznaty, kladský kastelán Hroznata⁹⁸, směřovat své lidi do západních a severozápadních Čech, kde vznikal pozemkový majetek jeho rodu. Odtud vznikl název kladské dědiny, jako osady kladských lidí, které se vyskytovali právě jen v oblastech v blízkosti hroznatovských držav (kladské dědiny byly ovšem jako sám kladský hrad v zeměpanském majetku). Kladsko patřilo od počátku 12. století Přemyslovcům, zdejší kastelán však udržoval blízké vztahy i s Piastovci, jak o tom svědčí i jméno pravděpodobného syna kastelána Hroznaty Měška⁹⁹. Toto jméno bylo totiž v Čechách i v Polsku, kromě Piastovské rodiny, naprosto neobvyklé, kmotrem dítěte mohl být přímo velkopolský kníže Měšek Starý¹⁰⁰, jehož krakovským exponentem byl právě Henryk Kietlicz. Tak se dostáváme k poznání cesty, po které se pravděpodobně dostala Vojslava do Krakova¹⁰¹, a k poznání, kdo byl jejím mužem. Zdá se, že Hroznatovci měli prostřednictvím kladského kastelána Hroznaty významné kontakty s polskou politickou elitou. Kastelán Hroznata je doložen v Kladsku roku 1169, tedy přibližně v době, kdy se Vojslava vdávala. Jedním z výsledků jeho politických kontaktů byl zřejmě i sňatek jeho neteře s krakovským kastelánem, jímž byl s největší pravděpodobností Henryk Kietlicz. V roce 1191 musel Kietlicz odejít do emigrace, a to pravděpodobně nikoliv na Rus nebo do Uher jak tvrdí Kadłubek, ale podle mého názoru k příbuzným své ženy, tedy do Čech. Jak jinak by se ocitlo jeho jméno ve vsi Tuřany, kde byl

⁹⁶ CDB III, č. 51. Srv. také CDB III/2, č. 219.

⁹⁷ J. Žemlička: *Hereditates, que vulgariter claske vocantur (Ještě k otázce kladských dědin)* [v tisku]. Srv. odlišný, ovšem méně přesvědčivý výklad J. Pražáka: *Kladské dědiny. Zápisky katedry československých dějin a archivního studia Filosofické fakulty University Karlovy Praha 1963*, 7, s. 21—37.

⁹⁸ CDB I, č. 246—247.

⁹⁹ Měšek z Peruce, bratr Hroznaty Kadeřavého. CDB I, č. 251, 310, 320.

¹⁰⁰ J. Žemlička: *Rod, rodina a přibuzenstvo...*, s. 17—19.

¹⁰¹ Eventuálně se Hroznatova starší sestra Vojslava mohla dostat do Krakova i prostřednictvím manželky Kazimíra Spravedlivého Heleny (sňatek asi v letech 1166/1167). Helena byla, jak s největší pravděpodobností dokázal Tadeusz Wasilewski, sestrou znojemskeho a později českého knížete Konráda II. Cty. Vyplývá tak z kroniky mistra Vincenta Kadłubka, kde je Konrád Ota označen jako frater iugalis Kazimiri, což znamená švagr. Srv. T. Wasilewski: *Helena księżniczka, żona Kazimierza II Sprawiedliwego. Przyczynę do dziejów stosunków polsko-czeskich w XII—XIII w.* *Przegląd Historyczny* 1978, 69, seš. 1, s. 115—120; Cz. Deptuła: *Abbatia de Bresca w w. XII—XIII i wybrane problemy najstarszych dziejów grupy brzeskiej premonstratensów polskich.* *Roczniki Humanistyczne KUL* 1994, 42, z. 2, s. 5—52, zde s. 34—38; *Kadłubek*, MPH n. s. IX, s. 162. Srv. Du Cange: *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, T. 4. Graz 1954, s. 444. Dříve se Helena považovala za potomka některého ruského knížecího rodu. Srv. O. Balzer: *Genealogia Piastów*. Kraków 1895, s. 184n.; Z. Budkowa, Z. Perzanowski: *Helena. Polski słownik biograficzny...*, 9, s. 358n.

kladský majetek a kterých se později Kietlicz zbavil ve prospěch kladrubského kláštera. Svoji ženu a dceru přitom zřejmě zanechal v Krakově, jak o tom zastřeně svědčí kronika zvěřinecké premonstrátky Terezy Petrycówny z roku 1669. Ta zachytila k nejstarším dějinám kláštera událost, že do kanonie vstoupila nejmenovaná manželka krakovského starosty („starościna krakowska“) se svojí dcerou, která byla z Hroznatova knížecího rodu. Starostka vybavila klášter velkým majetkem, nesložila ovšem řeholní sliby, pouze přijala premonstrátský hábit. V klášteře měla velký vliv, zamezila přijímání vdov a vdaných žen. Její dcera pak řídila klášter. Ačkoliv jde o velmi pozdní záznam, zřejmě se opírá o klášterní tradici, již není důvod nevěřit. Zdá se, že Vojslava po vynuceném odchodu svého muže vstoupila s dcerou pod ochranu krakovského kláštera premonstrátek, který ji poskytoval jako církevní ústav právo azylu. O tom, že považovala pobyt v klášteře za dočasný, svědčí zmínka, že nesložila sliby¹⁰². Její bratr Hroznata v roce 1197 výmluvně říká: „soror mea, que est in Polonia, si marito superstes“, aniž by blíže specifikoval, kde je její manžel¹⁰³.

Kietlicz se po nástupu Měška Starého na krakovský trůn (1198) asi vrátil zpět do Krakova, o čemž svědčí fakt, že se zbavil českých Tuřan. Kdy zemřel, nevíme. Lze předpokládat, že to bylo po roce 1203, kdy je ještě doložen na třebnické listině, a před rokem 1210, případně 1206, neboť jako další kastelán v Krakově je k roku 1210 doložen sandoměřský vojvoda Govorek, bývalý úhlavní nepřítel vojvody Mikuláše a spojenec Leška Bílého. Do krakovského úřadu mohl Govorek nastoupit nejdříve po smrti vojvody Mikuláše a současně po nástupu Leška Bílého na trůn v roce 1206¹⁰⁴. Po manželově smrti se pak Vojslava odebrala na své statky v Čechách, jak víme z *Hroznatovy Vity*.

Zprávy o Kietliczovi v Krakově a v Tuřanech a kronikářské záznamy o Vojslavě na Zvěřinci zapadají tak podivuhodně do sebe, že vytvářejí pravděpodobný životní příběh Hroznatovy sestry.

Je zajímavé, že pobyt Vojslavy ve zvěřineckém klášteře zapadá do doby premonstrátské reformy malopolských kanovníckých klášterů, kterou tehdy prováděl olbínský opat Cyprián, původem želivský premonstrát. Malopolské kláštery byly zprvu jen volným sdružením kanovníckých komunit a teprve na

¹⁰² Archiv kláštera premonstrátek na Zvěřinci, rkp. 42, s. 19. J. Rajman: *K dějinám česko-polských vztahů...*, s. 25 uvádí, že kronika Terezy klade úmrtí Vojslavina muže k roku 1202 a že se Vojslavina dcera jmenovala Judita. Tyto údaje jsem však v kronice nenalezl. Také J. Rajmanem (*Klasztor norbertanek na Zwierzyncu w wiekach średnich*. Kraków 1993, s. 65) citovaný údaj, že v klášteře Vojslava nařídila zachovávání klauzury, v kronice není, naopak kronika poznamenává, že dcera starostky měla při řízení kláštera velkou volnost v pohybu, neboť řeholnice tehdy ještě nebyly uzamčeny v klauzuru.

¹⁰³ CDB I, č. 357.

¹⁰⁴ J. Wyrozumski: *Goworek. Polski słownik biograficzny...*, 8, s. 389–390; *Urzędnicy malopolscy XII–XV wieku...*, s. 59; J. Rajman: *K dějinám česko-polských vztahů...*, s. 15–28; M. Przybył: *Władysław Laskonogi...*, passim.

konci 12. století byly přeměněny na premonstrátské ve vlastním slova smyslu. Současně se ženské kláštery dostaly pod správu mužských kanonií, Zvěřinec sám se dostal pod jurisdikci kláštera Břesko — Hebdów u Krakova. Když uvážíme zprávu v Tereziňě kronice o zpřísnění života v klášteře pod vedením Vojslavy je možné, že se právě Vojslava jistým způsobem podílela na této *mutatio ordinis*¹⁰⁵. Polské kláštery Zvěřinec a Břesko byly osazeny z Čech — z Doksan a ze Strahova a jistou vazbu mohly mít i k tepelskému klášteru, nebo zvěřinecké nekrologium z roku 1719 (zahrnuje ovšem i středověké údaje), dvakrát zmiňuje tepelského opata Jindřicha, snad toho, který je doložen v Teplé k roku 1276¹⁰⁶. Mezi středověkými jmény (od 16. století se u jmen objevují letopočty) je dvakrát zachycena také „soror Vojslava“¹⁰⁷ a břeský převor Jan Hroznata¹⁰⁸, to je však spíše důsledkem šíření legend v rámci premonstrátského řádu, než dokladem příbuznosti s bl. Hroznatou, jak se svého času domníval Jerzy Rajman. Podle něho byl klášter v Břesku reformován sice pod patronátem Strahova, ale prostřednictvím tepelské kanonie¹⁰⁹.

Po návratu do Čech vykonávala Vojslava v chotěšovském klášteře, podobně jako Hroznata v Teplé, zakladatelská práva: „advocate gerens seu patronae officium“¹¹⁰. Také druhá Hroznatova sestra Judita, která se podle Hroznatova testamentu nevdala¹¹¹, žila pravděpodobně mezi chotěšovskými premonstrátkami. Naznačuje to další pasáž legendy, která mimo jiné svědčí o důvěrném vztahu mezi sourozenci: „Que dum in Chotessowiz in habitu viduali (Vojslava) iugiter domino serviens, diucius permansisset, contigit fratrem suum Hroznatam ibidem gravi decumbere infirmitate, ut sororum suarum — Woyz-

¹⁰⁵ Srv. J. Rajman: *K dějinám česko-polských vztahů...*, s. 25; Týž: *The Origins of the Polish Premonstratensians Circary*. AP 1990, 66, fasc. 3—4, s. 203—219, zde s. 213n.; Týž: *Klasztor Norbertanek na Zwierzyńcu...*, 63—66; Týž: *Norbertanie polscy w XII wieku możni wobec ordinis novi. Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*. T. 7. Red. S. K. Kuczyński. Warszawa 1996, s. 71—105, zde s. 94.

¹⁰⁶ Archiv kláštera premonstrátek ve Zvěřinci, rkp. 38, s. 4 a 65 — 12. ledna a 13. července *Henricus (Hendricus) abbas Teplensis*, CDB V/2, č. 804.

¹⁰⁷ Archiv kláštera premonstrátek na Zvěřinci, rkp. 38, s. 68 a 85 ke 23. červenci a 10. září.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 113, 4. prosinec — *pater Joannes Chroznata prior et professus Chebdoviensis frater noster*. Srv. J. Rajman: *Średniowieczne zapiski w nekrologu klasztoru norbertanek na Zwierzyńcu*. Nasza Przeszość 1992, 77, s. 33—55.

¹⁰⁹ J. Rajman: *K dějinám česko-polských vztahů...*, s. 25n.; Týž: *Początki opactw norbertanckich w Strahowie i Brzesku*. Nasza Przeszość 1992, 78, s. 5—26.

¹¹⁰ *Život bl. Hroznaty*, FRB I, s. 374. *Advocatia* byl termín pro fundátorská práva. Srv. V. Vaněček: *Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku ve starém českém státě (12.—15. století)*. II. Praha 1937, s. 57n.

¹¹¹ CDB I, č. 357, ř. 23 n. — *Iudite, alteri sorori, usque ad finem vite sue de hiis bonis, eadem ecclesie contuli, abbas Theplensis necessaria decenter provideat*.

lave¹¹² — in ibidem manencium consolarctur presencia et affatu¹¹³. Vojslava se tedy nestala řeholnicí, ale žila mezi nimi ve vdovském oděvu a de facto řídila klášter.

Chotěšovský rukopis *Hroznatovy Vity* z roku 1517 zmiňuje, kromě Vojslavy a Judity, ještě sestru Idu¹¹⁴. Také Balbín vypočítává další dvě Hroznatovy sestry - Boženu a Bohuslavu, které měly být původně prý premonstrátkami v Doksanech a poté žít v rodinném klášteře v Chotěšově¹¹⁵. Pro tyto sestry však není v pramenech žádné opory.

Více zpráv o působení Hroznatových sester v klášteře premonstrátek bohužel nemáme. Legenda pouze říká, že Vojslava „annis pluribus supervixit, ad extremum in pace Christi quievit. Cuius corpus ibidem in medio monasterio est honorifice tumulatum“¹¹⁶. Datum její smrti zaznamenává chotěšovské martyrologium. Zatímco údaje o úmrtí členů fundátorovy rodiny jsou psány nejstarší rukou, tedy do roku 1489 a uvádí vždy jen den a měsíc smrti (Judita 26. října), u Vojslavy je k 22. listopadu delší text: „Obiit generosa domina Woyslawa generosi comitis dni dñi Hroznate Teplensis et huius monasterii fundatoris soror, quae hic in medis ecclesiae sepulta 1227.“¹¹⁷ Text je ovšem psán až humanistickou minuskulou pokročilejšího 16. století nebo až 17. století, což editor B. GraBl nerozpoznal a text zařadil k datu vzniku rukopisu — k roku 1489¹¹⁸.

Nekrolog kláštera premonstrátek v Doksanech, sepsaný roku 1373, datuje Vojslavinu smrt k 26. listopadu bez uvedení roku¹¹⁹.

Podle dnes ztracené pamětní knihy tepejské klášterní fary byly roku 1793, po zrušení chotěšovského kláštera císařem Josefem II., Vojslaviny ostatky převezeny do Teplé a uloženy vedle Hroznatovy rakve poblíž jeho nohou. Při Hroznatově exhumaci v roce 1898 se skutečně při odkopání hlíny kolem Hroznatovy kamenné rakve našel v neveliké hloubce malý zděný sklípek, ve kterém byly kosti smíchané s prstí. Podle úsudku přítomných lékařů patřily tyto kosti ženě vysoké postavy a pokročilého věku. Ostatky pak byly vloženy do nové

¹¹² Není jasné, proč zde není uvedena i Juditino jméno.

¹¹³ *Život bl. Hroznaty*, FRB I, s. 380.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Balbín: *Syntagma historicum*... s. 31.

¹¹⁶ *Život bl. Hroznaty*, FRB I, s. 374.

¹¹⁷ *Das älteste Totenbuch des Praemonstratenser Chorfrauenstiftes Chotieschau (1200–1640)*. Ed. B. GraBl. AP 1931. 7, příloha, s. 38, rukopis Národní knihovny v Praze sign. XIII. G. 20, ff. 125v–126r.

¹¹⁸ B. GraBl, tamtéž, s. 38. Zdrcující kritice podrobil nekvalitní edici už František Macháček v Českém časopise historickém 1931, 37, s. 424–426.

¹¹⁹ *Necrologium Doxanense*. Ed. J. Emler: *Věstník Královské české společnosti nauk 1884, věda pro filosofii, dějepis a přírodu*, s. 83–144, zde s. 139.

cínové schránky s popisem na pergamentu, že to jsou podle tradice kosti Vojslaviny. Tato cínová schránka byla uložena pod dlažbou za novým oltářem bl. Hroznaty v apsidě severní boční lodi tepelského chrámu¹²⁰. Zda jsou tam Vojslaviny ostatky dodnes nevíme, protože místo jejich uložení není označeno¹²¹.

V chotěšovském farním kostele Narození Panny Marie je v presbytáři zasazen za oltářem náhrobní kámen Vojslavy, který sem byl přenesen z bývalého klášterního kostela sv. Václava, jenž byl v 19. století zbořen. Náhrobní kámen pochází pravděpodobně z 15. století a je na něm nápis tohoto znění: „Hic sepulta est Domina Woyslawa illustrissimi comitis Domini Domini Hroznatae Teplensis et hujus monasterii Fundatoris soror, marito suo Cracoviensis praefecto orbata in Congregatione Sororum supervixit, obiit 1227.“¹²²

Na tomto místě se vrátíme k Hroznatovi v okamžiku, kdy se vrátil z pobytu u sestry v Krakově domů do Čech — někdy v druhé polovině osmdesátých let 12. století. Byl dospělý, ujal se rozsáhlého rodového majetku, jenž rozkládal především na Litoměřicku a v západních Čechách, kde zřejmě získal majetek jeho otec Sezema jako plzerský kastelán a snad také jako věno své drslavické ženy. Rodová doména sahala až na okraj plzeňského kastelánského obvodu — na Tepelsko, kde mladému Hroznatovi připadl důležitý úkol ochrany západní hranice českého státu. Ten tehdy končil na hranicích Chebska, jež patřilo císařskému rodu Štaufů. V letech 1182—1193 ovládal císař Friedrich Barbarossa také sedleckou (pozdější loketskou) provincii na západě Čech, tedy území uvnitř českého státu¹²³. Kniže-biskup Jindřich Břetislav, když chtěl posílit svůj vliv na hranicích, udělil v roce 1197 tepelskému klášteru území mezi Dolním Žandovem a českým pohraničním lesem („*terram, que est inter Sandov et silvam Boemie*“), přičemž Dolní Žandov ležel na samých hranicích Chebska. Současně v téže listině potvrdil klášteru v Teplé „*theloneo tam fori quam porte, id est exitus terre*“¹²⁴. Z údaje o zemské bráně plyne, že Hroznatově družině byla svěřena její

¹²⁰ J. Sedláček: *Vyzdvížení ostatků bl. Hroznaty*, ČKD 1899, 40, s. 11—17, 98—108, zde s. 105; A. Žák: *Sláva a ostatky bl. Hroznaty*. *Vlast'* 1897—1898, 14, s. 1149—1159, zde s. 1156.

¹²¹ V roce 1949 pátral tepelský převor Heřman Tyl po Vojslavinych ostatcích. Účastník exhumace z r. 1898 biskup Mořic Picha mu v dopise z 8. prosince t. r. odpověděl, že ostatky měly skutečně být uloženy za Hroznatovým oltářem a že je s podivem, že to místo nebylo označeno nápisem. Dopis uložen v knihovně kláštera Teplá.

¹²² A. Podlahá: *Posvátná místa království Českého*. Praha 1908, díl II. vikariáty Berounský, Bystřický a Plzeňský, s. 283; Vyobrazení náhrobního kamene s popisem uloženo v pozůstalosti P. Klimeše, in: fond Klášter premonstrátů Teplá, SOA Plzeň, kt. 238.

¹²³ J. Kejř: *Císař Friedrich Barbarossa jako pán západočeské provincie sedlecké (loketské)*. In: *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha 1975, s. 11—26. Vymezeno časově soudem Barbarossy v Řeznu, kde na konci září 1182 udělil Čechy v léno knížeti Bedřichovi a Moravu Konrádu Otovi, a nástupem Jindřicha Břetislava na knížecí stolec na podzim roku 1193.

¹²⁴ CDB I, č. 357.

ochrana. Zemské brány bývaly na cestách vedoucích pomezím hvozdem do nitra země. Od kupeckých karavan zde bylo vybíráno clo a průchodu nepřátelských vojsk se zamezovalo záseky, zátarasý a jednoduchými opevněními, což se podle vykáčených pásů lesa nazývalo přesekami („silve succisio in ambitu terre“)¹²⁵.

Hroznata na Tepelsku kromě ostrahy západní hranice prováděl se svými družiníky kolonizační činnost, podobně jako i jiní příslušníci mocných rodů (Vítkovci, Hrabíšci, Markvartici) kolonizovali dosud pustou krajinu na hranicích země. V Hroznatově případě o tom svědčí slova testamentu, jimiž Hroznata rozpouští svoji družinu: „Milites mei, qui a me predia tenent..qui aratrum habet, abbas Theplensis duas marcas ei persolvat, ut aratrum recipiat, qui vero integram villam tenet, quinque marcas ab abbate percipiat et cui voluerit serviat. De villis autem, quas in silvis tenerunt, nichil solvat ecclesia.“¹²⁶ Hroznatovi družiníci zde tedy zakládali vesnice, které pak, za odškodnění, předali po rozpuštění družiny novému klášteru premonstrátů v Teplé. Česká jména vesnic v okolí Teplé svědčí o původní české kolonizaci tohoto území, jež bylo postupně germanizováno v raném novověku v průběhu 16.—17. století¹²⁷.

O Hroznatově vstupu do manželství a jeho rodinném životě stručně píše legendista: „Tandem annos attigit iuventutis, et accepit uxorem nobilibus exortam natalibus, cum qua spe prolis procreande aliquibus annis simul permansit, et tandem Deo propicio filium elegantis forme de coniuge suscepit. Sicque optato potitus desiderio sperabat possessionum suarum se fuisse adeptum heredem.“¹²⁸ Není důvod, proč této zprávě nevěřit. Sňatek uzavřel Hroznata jako iuvenis, při předpokládaném roku narození 1170 asi koncem osmdesátých let, s ženou z blíže neurčeného velmožského rodu. Dítě — syn, který měl být dědicem, se jím narodil až za několik let. Dítě a brzy po něm i jeho matka však nečekaně za krátkou dobu zemřeli. Tím naše informace o Hroznatově rodině končí.

Na příkladě Hroznatovy rodiny lze dokumentovat zatím málo probádané styky mezi polskou a českou velmožskou elitou v druhé polovině 12. století. Zdá se, že tyto styky byly rozsáhlejší, než se doposud předpokládalo a že v nich svou roli hrál také tehdy nový premonstrátský řád.

¹²⁵ CDB II, č. 368, s. 402, ř. 24. Srv. J. Zemlička: *Čechy v době knížecí (1034—1198)*. Praha 1997, s. 16.

¹²⁶ CDB I, č. 357.

¹²⁷ E. Skála: *Die Entwicklung der Sprachgrenze in Böhmen von 1300 bis etwa 1650*. In: *Acta Universitatis Carolinae — Philologica, Germanistica Pragensia*. 5. 1968, s. 7—15; Týž: *Jazyková situace v Čechách v rozmezí let 993—1322, Milénium břevnovského kláštera (993—1993)*. In: *Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách....*, s. 163—171.

¹²⁸ *Život hl. Hroznaty*, FRB I, s. 370.